

8	Liveworksheets	є можливість створювати різні завдання за своїм чи чужим шаблоном, комбінувати їх в книги	судоку з тваринами https://www.liveworksheets.com/ko659524rb	в кабінеті користувача, на електронну пошту, можна ділитися посиланням	https://www.liveworksheets.com англомовний, є інструкції
9	Google-Клас	googleforms тести картинками, завдання з словами, таблиця відповідностей, аудіо- та відео-контент	Знайди тінь http://surl.li/cjdbq	таблиці, графіки, ділитися посиланням	https://classroom.google.com/ україномовний, є інструкції

Flippity, Learningapps, Liveworksheets, GoogleКлас, Kahoot, Genial, Tinytap дають змогу сконструювати велику кількість різноманітних логопедичних завдань для дошкільників з ЗНМ. Уміння користуватися інформативно-комунікаційними технологіями відкривають широкі можливості для корекційної роботи в сучасних реаліях.

У *MS PowerPoint* можна створити інтерактивні ігри, які не потребують підключення до мережі інтернету, тільки при надсиланні. Є велика кількість текстових та відео інструкцій для розробки ігор різної складності, наявні шаблони, якими можна скористатися.

Отже, в сучасних умовах для всебічного розвитку і корекційного впливу на дошкільників з ЗНМ доцільно використовувати комп'ютерні ігри природничо-екологічного змісту.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2000. URL: <http://surl.li/jyzr>
2. Кравченко І. В. Історія вивчення можливостей використання комп'ютерних ігор у логопедичній роботі з дітьми. *Актуальні питання корекційної освіти* 2018. URL: <http://surl.li/cjdbq> (дата звернення: 05.07.2022).
3. Манько Н. В. Методичні засади використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. Вип. 18. С. 150-153 URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25933> (дата звернення: 05.07.2022).
4. Рібцун Ю. В. Формування усного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із загальним мовленнєвим недорозвитком: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03: у 2 т. К. 2010. Т. 1. 214 с. Т. 2. 207 с.

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У ЛОГОКОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

Юлія Рібцун, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

USE OF ART THERAPY IN LOGO CORRECTION WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL SPEECH NEEDS

Yulia Ribtsun, Candidate of Pedagogical Sciences, senior researcher

Institute of Special Pedagogy and Psychology named after Mykola Yarmachenko National Academy of Sciences of Ukraine

Анотація. У тезах розкрито специфіку застосування пластиліно-терапії у роботі з дітьми з особливими мовленнєвими потребами. Значна увага приділена прийомам роботи з розвитку фонетичного, фонематичного, лексичного, морфологічного, граматичного та синтаксичного кодів мовлення, видів ймовірного прогнозування.

Ключові слова: діти з особливими мовленнєвими потребами, пластиліно-терапія, логокорекційна робота.

Abstract. The theses reveal the specifics of the use of plasticine therapy in working with

children with special speech needs. Considerable attention is paid to methods of work on the development of phonetic, phonemic, lexical, morphological, grammatical and syntactic codes of speech, types of probable prediction.

Key words: children with special speech needs, plasticine therapy, speech correction work.

Україна – вільна суверенна держава, що впевнено інтегрується в європейський освітній простір, незважаючи на всі виклики сучасності. 4-5 липня 2022 р. прем'єр-міністр України Денис Шмигаль на міжнародній конференції в м. Лугано (Швейцарія) презентував масштабний План відновлення України [2], що складається з двох етапів: 2023-2025 (перший етап) і 2026-2032 роки (другий етап) та передбачає зокрема перезапуск освіти. 12-ий пункт Плану відновлення має назву «Розвиток системи освіти» і включає численні проекти в дошкільній освіті, у т. ч. створення Нового Українського Садочка, розроблення ефективної системи дошкільця, оновлення змісту дошкільньої освіти та підходів до організації освітнього середовища.

Для реалізації зазначених проектів в нагоді педагогам стане використання творчості, адже вона стимулює образне пізнання дійсності, формує ціннісне ставлення до оточуючого світу, активізує художньо-естетичне сприймання, образне мислення, фантазію, інтуїцію, збагачує емоційно-чуттєвий, вербальний і когнітивний досвід, виховує естетичний смак, здійснює мовленнєвий, емоційно-духовний та естетично-моральний розвиток, сприяє інтегративній діяльності аналізаторів.

Максимальне втілення творчості відбувається у процесі арт-терапії, що включає різноманітні наступних видів: анімаційна, аромо-, біблію-, відео-, глино-, дельфіно-, драма-, ігрова, ізо-, імаго-, іпо-, казко-, каліграфо-, кольоро-, маско-, музико-, нейрокінезіо-, оригамі-, пісочна, пластиліно-, танцювальна, фото-терапія. Кожен із видів арт-терапії може слугувати діагностичним і корекційним, стимулювальним засобом для цілісного психо-мовленнєвого розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами (ОМП).

Різноаспектними питаннями арт-терапії як діагностичної, пропедевтичної, корекційно-психологічної роботи з дітьми різних вікових груп і нозологій займалась ціла плеяда учених (І. Болдирєва, Л. Брусиловський, Е. Бурно, О. Вознесенська, Л. Гаврильченко, Ф. Зімбардо, Л. Колесник, Л. Кузнєцова, З. Ленів, З. Матейнова, С. Машура, Ю. Некрасова, І. Нікольська, М. Осоріна, В. Петрушин, М. Поваляєва, О. Рау, Ю. Рібцун, С. Рибаківа, В. Рожнов, О. Свістівська, Т. Скрипник, О. Федій, Р. Хайкін, Г. Чебанян та ін.). Одночасно звертає на себе увагу те, що переважна більшість праць присвячена саме застосуванню ізо-, музико- та казко-терапії з метою подолання деформацій особистісного розвитку та психоемоційних розладів [1]. Досліджень, спрямованих на задоволення особливих мовленнєвих потреб дітей обмаль, зокрема щодо застосування пластиліно-терапії такі розвідки практично відсутні [3].

Пластиліно(глино-)-терапія стане в нагоді особливо зараз, у період кризових викликів сучасності. Навіть механічне розминання пластичного матеріалу дає змогу відволіктись від негативних думок і переживань, позбавитись стресу, сприяє творчому самовираженню. Реалізація таких можливостей є особливо важливою для дітей з ОМП, які частково чи повною мірою позбавлені здатності вербально виражати свої психоемоційні стани.

Для дітей різного віку пластилін є одним із найулюбленіших матеріалів для реалізації багатоаспектної творчої діяльності. Зазначений матеріал м'який, яскравий, приємний на дотик, адже виготовлений з очищеної подрібненої глини з додаванням воску та окремих жирів, речовин, що запобігають висиханню.

Вже молодших дошкільників можна знайомити з пластиліном і шляхом розминання готових кульок робити крапочки на жучку-сонечку, яблука на дереві чи прикрашати паперовий ляльчин одяг. Використовуючи прийом розмазування кольорових пластилінових кульок утворювати дощові краплинки, пелюсточки квітів, крила метелика або пташки. Завдяки активному розвитку уяви та праксичної пальчикової вправності дітьми середнього та старшого дошкільного віку вже створюються самостійні пластилінові аплікації та об'ємні скульптури людей, фігурки тварин. Робота з пластиліном стимулює збільшення чутливості,

допомагає розвинути тактильне сприймання, пальцевий праксис, окомір, здатність орієнтуватись на горизонтальній площині, уявлення про розмір і форму предметів, удосконалити чуття кольору, сформувати уявлення про композицію та пропорції, що, своєю чергою, сприяє виробленню нейронних зв'язків у корі головного мозку.

Для дітей з особливими мовленнєвими потребами робота з пластиліном – це розвиток тактильного, слухового та зорового гнозису. Виліплений дорослим предмет допоможе дитині з ОМП запам'ятати його назву, на практичному рівні (шляхом обмацування, роз'єднання та з'єднання частин) вивчити складові, зрозуміти їх функціональне призначення. Паралельно здійснюватиметься розвиток кінетичного праксису, коли дитина одночасно вчитиметься виліплювати окремі частини та з'єднувати їх в один предмет, використовуючи способи примазування, прикріплення, комбінування.

Виліплені фігурки можуть слугувати для удосконалення зорової, слухової та рухової уваги та пам'яті, локомоторного праксису. Наприклад, у сформованому ряді з 4-6 виліплених істот чи неістот, коли дитина заплющить очі, можна поміняти місцями окремі з них чи прибрати взагалі. Можна називати предмети не по порядку, випустивши якусь назву. Ускладненням завдання може бути виставляння фігурок у шаховому порядку або просто групкою. За допомогою виліпленої фігурки чоловічка доцільно показувати окрему рухову вправу чи їх серії, а дитина нехай запам'ятає та відтворить пропоновані рухи.

Щоб правильно розмовляти, мовленнєво-руховий апарат дитини має бути достатньо рухливим, зокрема язик. Розминаючи шматочок пластиліну, можна надавати йому різної форми, у т. ч. і форми язика – широкого чи вузького, у вигляді «лопатки», «чашечки», «змійки» тощо, що сприятиме запам'ятовуванню назв артикуляційних вправ і просторового розташування (вгорі – вниз, праворуч – ліворуч). Наприклад, щоб вимовити звук [л] язик має бути тоненьким і вузьким, вигинатись за верхніми зубами. Дитина спочатку розкачує стовпчик, видовжує його, сплющує, загинає кінчик вгору. Так само вона робить і зі своїм язиком, вправляючись у вимові ізольованого звука, складів і слів. Такі праксичні дії можна робити послідовно (ліплення → артикуляція) чи паралельно (ліплення ↔ артикуляція). І далі розглянемо види роботи на матеріалі звука [л].

Удосконалення фонетичного коду мовлення доцільно здійснювати за рахунок повторення слів скоромовок, у тексті яких зустрічаються слова «пластилін», «ліпити», одночасно насичених спільним звуком [л]: «Дали Лілі пластилін, Ліля ліпить апельсин. Апельсин зліпила – ляльок пригостила». Виліпивши фігурки, діти визначають кількість складів у словах-назвах предметів, місце наголошеного складу, придумують квазіомонім до слова на позначення виробу (до слова «лялька» можна пригадати слово «галька»).

Розвиток фонематичного коду мовлення варто реалізовувати шляхом пригадування слів-назв істот і неістот (лілея, дельфін, вихователь), їх характеристик (біла, веселий, улюблений), дій (розквітла, плаває, хвалить) без опори на конкретні предмети; пригадування імен для виліплених фігурок людей різної статі (жіночі імена: Клава, Ліда, Люба, Люда, Міла, Оленка, Поліна, Світланка; чоловічі імена: Василько, Гліб, Клим, Лесик, Олексійко), придумування кличок тварин (кішка Лілі, пес Полкан, папужка Лола). Діти з ОМП визначають місце звука в слові (початок, середина, кінець), кількість наявних звуків, роблять частковий та повний звуковий (звуко-буквений) аналіз і синтез.

Лексичний код мовлення формується та збагачується шляхом вивчення, називання та подальшого пригадування дітьми з ОМП предметів, які відносяться до певної видо-родової групи (взуття: туфлі, сандалі; звірі: білка, дельфін, ласка, лисиця, лось, олень, слон; іграшки: кораблик, кулька, літачок, лопатка, лялька, скакалка; меблі: стіл, стілець, полиця; одяг: гольфи, колготки, купальник, плаття; птахи: галка, зозуля, ластівка, лебідь, лелека; частини тіла: голова, долоні, обличчя, пальці, тулуб, лоб (чоло). Окрім іменників, діти з особливими мовленнєвими потребами засвоюють дієслова (ліпити, ліплю, ліпила, ліпили, ліпитиму), якісні (великий, маленький) і відносні (білий, блакитний, зелений, овальний, округлий, пластиліновий, салатний, фіолетовий) прикметники, дієприкметники (зліплений), прислівники (близько, глибоко, далеко).

Засвоєння морфологічного коду мовлення є складним для опанування дітьми з особливими мовленнєвими потребами, адже морфеми (корінь, суфікс, префікс, флексія) є абстрактними мовними одиницями. Водночас на практичному рівні діти здатні засвоїти значення окремих морфем і робота з пластиліном допоможе у цьому. Наприклад, можна разом з дітьми виліпити хлібину, пригадуючи при цьому звідки хліб на стіл прийшов. Потім розповісти про те, що хліб швидко черствіє та може зіпсуватись. Дорослий допомагає виліпити хлібницю, спонукає дітей до порівняння лексем «хліб» – «хлібниця». Демонструє реальні предмети: мило і мильницю. Діти приходять до висновку, що саме частинка «-ниця-» вказує на ємність.

Завдяки виліпленню фігурок тварин відбувається не лише закріплення назв частин тіла, а й засвоєння дітьми з особливими мовленнєвими потребами суфіксів присвійних прикметників -ин- (білчин хвіст, лебедина шия), -яч- (лисяче вухо, оленячі роги). Засвоєння префіксів є дещо простішим, адже діти з ОМП власноруч можуть виліпити певну деталь, приліпити (доліпити) якусь частину, заліпити ненароком утворений отвір (щілину), зліпити цілісний виріб.

Удосконалення граматичного коду мовлення передбачає засвоєння на практичному рівні правил поєднання між собою лексем у роді та числі (зелений крокодил, зелена ялинка, зелене яблуко, зелені листочки), відмінку (зліпили злого лева; пригостили білку), узгодження дієслів з урахуванням часу, виду та особи (я ліплю, ти зліпиш, вони ліпили).

Розвиток синтаксичного коду мовлення потребує цілеспрямованої роботи з формування різних типів речень. Діти з ОМП вчать описувати предмети (кислий овальний невеликий... лимон), придумувати окремі речення та цілі оповідання (фантастичні пригоди, казкові подорожі, інсценізації мультфільмів). Важливим видом роботи є коментувальне мовлення, коли дитина спочатку планує послідовність і передбачає результати власної діяльності, а згодом коментує та контролює кожен із етапів виконуваної роботи, в кінці прагне до об'єктивного оцінювання якості виготовленого виробу, відповідно емоційно реагує на вдале завершення.

Поряд з окремими кодами мовлення є та мисленнєва операція, яка охоплює всі складові психо-мовленнєвої діяльності, – це ймовірне прогнозування: фонетичне – сті... (стіл); фонематичне – ля... (лялька); лексичне – руда, хитра, гостроноса... (лисиця); морфологічне – це стілець, а це маленький стіль... (стілчик); граматичне – три веселі циркові... (клоуни); синтаксичне – високо в небі летить легкокрилий... (літак).

Використання арт-терапії в освітньому процесі – це ефективна мотиваційна складова корекційно-розвивальної роботи, створення сприятливого мікроклімату групи (колективні форми роботи), адаптивного комунікативно-розвивального середовища. Завдяки застосуванню арт-терапії, зокрема пластиліно-терапії, відбувається нормалізація психоемоційного стану дошкільників, здійснюється формування свідомості, почуття відповідальності, поліпшується процес комунікації, зростає інтерес до самостійної креативної діяльності, реалізації власного творчого потенціалу. Зазначений вид терапії може бути включений у програму корекційного навчання логопедичних та інклюзивних груп у якості інтегрованої методики.

Список використаних джерел

1. Ленів З. Діагностика усного мовлення старших дошкільників засобами арт-терапії. К.: Спадщина-Інтеграл, 2011. 64 с.
2. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
3. Рібцун Ю. В. Використання логопсихосинергетичного підходу у задоволенні особливих мовленнєвих потреб. *Věda a perspektivy*. № 1(8). 2022. С. 164–175. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729772/>

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Юлія Соловей, доктор філософії, викладач кафедри дошкільної освіти